

Marie Seong-Hak Kim (szerk.) The Spirit of Korean Law: Korean Legal History in Context (A kelet-ázsiai térség történelme és fejlődése által áthatott koreai jog máig élő szelleme). Brill's Asian Law Series Vol. 3., Brill Nijhoff Leiden, 2016; ISBN139789004290778

A könyv a Brill kiadó ázsiai jogi sorozatának harmadik kötete, amely nem kisebb célt tűzött ki maga elé, mint a koreai jogtörténet részletes, történelmi és földrajzi kontextusba helyezett összehasonlító vizsgálatát. A kiadó sorozata 2014-ben indult, és célja az ázsiai térség gyorsan változó demográfiai, gazdasági, jogi, politikai és társadalmi fejlődésének összehasonlító interpretációja. Ezzel együtt a maga nemében egyedülálló fórumot kíván biztosítani a téma keleti és nyugati kutatóinak eszmecserejére, és egy hosszú távú kapcsolat és párbeszéd kialakítására a Kelet és a Nyugat intézetei és kultúrái között.¹ A kötet egy hároméves kutatómunka eredménye az Institut d'Asie Orientale at Ecole Normale Supérieure de Lyon és a Université de Genève együttműködése keretében.

A kötet szerkesztője, a bevezető fejezet és egy további alfejezet írója *Marie Seong-Hak Kim*, aki a koreai, a japán, és a francia jogtörténet kutatója, és a „Law and Custom in Korea: Comparative Legal History” című könyv szerzője. Kim a szöuli Ehwa Egyetemen történészként, majd a Minnesota-i Egyetemen jogászként szerzett diplomát, továbbá itt szerzett PhD-fokozatot is a történelem területén. Jelenleg a Saint Cloud State Egyetemen tanít történelmet és jogtörténetet.² A kötet egyes fejezeteinek szerzői a koreai, kínai, illetve a japán jog-, politika- illetve eszmetörténetben jártas kutatók, akiknek rövid említése az egyes fejezetek összefüggéseinél elkerülhetetlen, mivel egyedi látásmódjuk hűen tükröződik az általuk írt fejezetekben. Jelen kötetben Kim a korábbi könyvében megkezdett gondolatmenetet vitte tovább a koreai jog és szokások tekintetében, keresve a koreai jogrendszernek a mára már a múlt homályába vesző alapjait. Már a korábbi könyv vizsgálatának eredménye is a maga nemében egyedülálló tanulmány volt, ahogyan arra *Christian Förster* is kiválóan rámutatott recenziójában,³ azonban e kötetnek, ha ez lehetséges, még részletesebb kutatómunkát és szakmai eredményeket sikerül felmutatnia.

A koreai jogtörténet a nemzetközi szakirodalomban eddig kevésbé tárgyalt témakör, amelynek egyik oka feltehetően az ország történelmében keresendő, hiszen Korea történelme a folyamatos megszállások és háborúk sorozata, amelynek eredményeképpen számos alkalommal a megszálló ország joga került alkalmazásra valamilyen formában. Az idegen jog alkalmazása pedig nem feltétlenül ért véget a történelem újabb korszakával, annak egyes elemei gyakran továbbéltek, párhuzamosan a koreai joggal. További nehézséget jelent, hogy a koreai jog eredetileg nagyrészt szokásjogon alapult, és ebből adódóan az írásos források korlátozottan érhetőek el. Nem elhanyagolható a fenti két okból eredő nyelvi korlátok em-

¹ <http://www.brill.com/products/series/brills-asian-law-series>.

² <http://web.stcloudstate.edu/mskim/>.

³ *Christian Förster: Rezension – Marie Seong-Hak Kim: Law and Custom in Korea – Comparative Legal History, Cambridge University Press, 2014. Zeitschrift für Japanisches Recht, 2015. 40. sz., p. 299–302.*

lítése sem. Egyrészt a koreai írás mai formáját csak az 1400-as években nyerte el, azt megelőzően a kínai karaktereket használták a kínai nyelvtől meglehetősen eltérő koreai nyelv formuláinak kifejezésére,⁴ másrészt a megszállások időszakában a japán és a kínai jog is alkalmazásra került a megszállt területeken, amelyeknek forrásai nem feltétlenül érhetőek el koreai nyelven. Mindezeket figyelembe véve a koreai jogtörténet összefoglaló, szisztematikus elemzésének már önmagában a célja is elismerésre méltó. A kötet szerzői egy azonos gondolat mentén írták fejezeteiket: olyan egyedi sajátosságokat kerestek, amelyek a koreai jog saját elemei, és nem a megszállóktól vagy később a mintaként használt jogterületektől importált jogi megoldások. A bevezető célkitűzése szerint a kötet azt a népszerű tévhitet kívánja így eloszlatni, miszerint a koreai jog nem több mint a külföldi jogok pusztá átvétele. A szerzők feltevése, hogy habár a koreai jogra tagadhatatlanul erős hatást gyakorolt más területek joga, ettől függetlenül a jogtudorok és bírák eredeti és kreatív közreműködésének köszönhetően történelme során kifejlesztett egy megkülönböztető „személyiséget”. A szerzők ennek az összekuszált fejlődésnek a természetét és jelentőségét vizsgálták, és az ennek eredményeként lelt egyedi jellemzőket azonosították a koreai jog szellemeként. Kim a bevezetőben kiemeli, hogy kutatásai alapján a kínai írásrendszer és a konfucionalizmus eszméinek együtt hatását tekinti a kelet-ázsiai térség jogi alapjának, hasonlóan a nyugat-európai térségben a *ius commune* szerepéhez. A bevezető jelzi az olvasó számára, hogy három fő eleme volt a vizsgálatnak, nevezetesen a konfucionalizmus, a kolonizáció és az alkotmányosság. Ennek megfelelően a kötet három fő részre oszlik a szerkesztő által komponált bevezetőt követően. Az első rész a Joseon dinasztia⁵ korszakának jogi rendelkezéseit és intézményeit kívánja összefoglalni három eltérő aspektusból megírt alfejezetben, kitérve a konfucionalizmus filozófiájának ideológiai hatásaira is. A második rész a japán kolonizáció időszakának jogi rendelkezései és a teljes jogrendszer összefüggő vizsgálatát tartalmazza, beleértve a koreai–japán annexiók egyezmények elemzését. A harmadik fő rész a jogtörténet köréből némileg kilépve a modern koreai joghoz vezető reformokat veszi sorra, beleértve a demokratikus átalakulás fő lépcsőit és az ehhez vezető alkotmányos reformokat.

A kötet fejezetei ezzel a koreai jogtörténetet széles spektrumon vizsgálják, mintegy hat-száz év fejlődését sűrítve kilenc fejezetbe. A kötet egyediségét adja továbbá, hogy nem pusztán a jogtörténetre, hanem a jogot befolyásoló történelmi és politikai környezetre, továbbá

⁴ A koreai alfabetikus rendszer megalkotása Sejong király (세종대왕; 1418-1450) nevéhez kötődik. A romanizált átírás a National Institute of Korean Language által kiadott hivatalos, átdolgozott szabályok szerint megadva, tekintettel arra, hogy a magyar átírás nem egységes.

⁵ Eredeti nevén: 조선 왕릉. A koreai történelem leghosszabban uralkodó és egyúttal utolsó dinasztiaja (1392-1910). Forrás: <https://www.britannica.com/topic/Choson-dynasty>. Fontos kiemelni, hogy a korban a környező államok a területet Joseon királyságként ismerték, a Korea név a Joseon-t megelőző Goryeo dinasztia nevéből származik a kutatások szerint, és Európában a 17. században jelent meg. (<http://terms.naver.com/entry.nhn?docId=1150058&cid=40942&categoryId=32972>). Kiemelendő, hogy a Korea név az angol nyelvben és az országnevet onnan átvett államok névadásában jelenik meg, Korea maga a 한국 nevet, illetve a Koreai Köztársaság a 대한민국 nevet használja.

a vallási eszmék hatásaira is figyelemmel van, jogi és történelmi kutatási metodológiát egyaránt alkalmazva. A szerzők nagy jogirodalmat dolgoztak fel számos nyelven, nem fukarkodva a primer és a szekunder jogforrásokkal sem. Ahogyan azt *Choe Yukyong* a könyvről írt recenziójában kiválóan megragadta, a könyv kifejezetten egy külső szemléletből mutatja be a koreai jogot, azt más környező államokkal való viszonyán keresztül megjelenítve.⁶ Ez a külső szemlélet objektív elemzést tesz lehetővé amellet, hogy részletes betekintést nyújt a kor jogi, politikai és társadalmi helyzetébe.

Az első nagyobb rész a Joseon dinasztia jogi kódexeit és jogintézményeit vizsgálja a konfucionalizmus eszméjéből mint fő rendezőelvől kiindulva. A három fejezet egy egységes történelmi ívet mutat a 14. századtól kezdve egészen a 18. századig.

A bevezetőt követő második fejezet a kódexeket kelet-ázsiai nézőpontból vizsgálja, ami valójában a korai kínai jog környező államok dinasztiai általi átvételének elemzését takarja, kezdve a 7. századból fennmaradt első kínai kódexsel, a Tang korszakból ránk maradt *Tanglü shuyi*-val.⁷ A fejezet szerzői *Jérôme Bourgon* és *Pierre-Emmanuel Roux*. *Bourgon* kutatási területe eredetileg a késői Qing dinasztia jogi reformjaiból indult, majd a Ming-Qing kódex lefordítása vezetett érdeklődésért a kínai jog koreai és más környező jogrendszerekre gyakorolt hatásaira. *Roux* ezzel szemben a jogtudományokat egy tágabb kontextusban, a vallásokkal összefüggésben vizsgálja, tanulmányozva a vallási és jogtudományi ismeretek cirkulálását a Joseon kori Koreában és a Qing kori Kínában. A fejezet bemutatja, hogy a Joseon (Korea), a Tokugawa sógunátus (Japán), és a Lê és a Nguyen dinasztia (Vietnám) hogyan adoptálta a Tang kódexet, ezzel létrehozva egyfajta összekapcsolt, többközpontú jogi hálózatot. Ezt követően a Tang kódexet felváltó *Da-Ming Lü*,⁸ azaz a büntetőjogi Ming kódex rendelkezései is átvételre kerültek a büntetőjog területén. A kodifikációt két részre bontva vizsgálják, az adminisztratív, majd a büntető kodifikációt külön értékelve. Az egyik legjelentősebb korai koreai kódex, a Joseon kezdeti időszakában íródott *Kyongguk Taejeon*⁹ a *Da-Ming Huidian*,¹⁰ azaz a Ming dinasztia adminisztratív szabályait tartalmazó kódex szerkezetét követte és tartalmában is számos elemét átvette, ugyanakkor alkalmazása meg-

⁶ *Choe Yukyong*: Book review – The Spirit of Korean Law: Korean Legal History in Context. Asian Journal of Law and Society, 4. évf. 2. sz., 2017. november: <https://www.cambridge.org/core/journals/Kim>

⁷ Tanglü shuyi kínai átirással: 唐律疏義. Az első máig fennmaradt büntetőjogi kódex, amely 606 cikelyből áll és a 618–907 között uralkodó Tang dinasztiahoz kötik. Bővebben a kódexről: <http://www.chinaknowledge.de/Literature/Historiography/tanglvshuyi.html>.

⁸ Da-Ming Lü kínai átirással: 大明律. Tükörfordításban nagy Ming jogot jelent, mivel a „lü” jelentése jog, azonban Nagy Ming Kódexként szokták említeni a szakirodalomban.

⁹ Koreai átirással: 경국대전, kínaiival: 經國大典.

¹⁰ Kínai átirással: 大明會典. Tükörfordításban nagy Ming kódexet jelent. Figyelemmel arra, hogy a Da-Ming Lü és a Da-Ming Huidian is kódexként fordítható, a továbbiakban a Ming Lü és a Ming Huidian név alatt szerepelnek. (Mint az az utolsó karakterből látható, a kínai huidian második szótagját alkotó „dian” és a taejeon második szótagját alkotó „jeon” egyazon kínai karakterrel írható le, ami kódexet jelent, továbbá mindkét kifejezés nagy kódexre utal, a kínai „da” (大) és a koreai „dae” (대) is fordítható a nagy jelzővel.)

lehetősen rugalmas volt. Az eddigi kutatások alapján kevésbé ismert Goryeo¹¹ kori jog is tovább élt a szerzők által feldolgozott források alapján, ami a *Ming Huidian* alkalmazására is erős hatással volt. Mindemellett a Joseon kori koreai jogi rendszer a bemutatott források alapján egy dinamikus bírósági ítéletalkotást valósított meg, ami mellőzte a *Ming Huidian* kínai joggyakorlatára jellemző formális terminológiát. Felfedezhetjük az esetjogi gondolkodás és a precedensek alkalmazásának egy korai formáját, viszont a döntések emiatt gyakran ellentmondanak egymásnak és kevésbé szisztematikusak, mint a korabeli kínai joggyakorlat. Habár a szerzők a Tang és az annak szerkezetét átvevő, sok tekintetben egyező szabályokat mutató *Ming Huidian* szabályaiból indulnak ki, ezek mögött a konfucionalizmus eszmerendszere fedezhető fel, ami a korabeli kínai életet és egyúttal jogalkotást áthatotta. A Ming kódexeken keresztül bemutatják, hogy a konfucianizmus egy jogi rendszernek is tekinthető, és kelet-ázsiai szerepét tekintve hasonló az európai jogirodalomban a római jog vagy a *ius commune* szerepéhez. A cél a Joseon kori koreai jog mint önálló rendszer vizsgálata volt, és nem mint a kínai rendszer átvételének pusztá elemzése, amit a széleskörűen hivatkozott források kellően alátámasztanak. A szerzők a kínai jog és az azon keresztül ható konfucionalizmus eszméje mellett kiemelik a Goryeo kori koreai jog továbbélésének és egyúttal a „barbár” jogok¹² körforgásának a tényét mint a Joseon kori jogot alakító fontos tényezőket. A büntetőjogi gyakorlat közvetlenül tükrözi a konfucionalizmus eszméit, főként a büntetések területén, ahol a fizikai büntetések elkerülése és az elkövető helyes útra terelése volt a középpontban. A kínai jog sokkal kötöttebb volt, a jogi források korlátozottak voltak, az eljárások során valamely *lü* vagy a hozzá kapcsolt valamely *tiaoli*¹³ idézése volt szükséges, míg a koreai jogalkalmazók jóval szélesebb skáláról válogathattak az alkalmazandó jog területén, a Joseon kori jog sokkal szélesebb körben alkalmazta a korábbi esetjogot döntései alátámasztására a *tiaoli*hoz hasonló kiadvány hiányában is. Előre nem látható szituációkban ad hoc döntések is megengedettek voltak, amelyek később rögzített joggá váltak, és egybeszerkesztették őket később bizonyos esetekben az általuk módosított ediktumokkal. A speciális esetekben hozott egyedi, kvázi precedensértékű döntések, intézkedések a kínai és a koreai jogban is később írott joggá váltak tudatos jogalkotó tevékenység eredményeként.¹⁴ A koreai jogban fennmaradt *simnirok* a *simni* eljárás, azaz a kétséges esetek speciális felülvizsgálati eljárásának jegyzőkönyveit jelentette. A *simnirok* tehát egyfajta precedensjogi gyűjtemény, amely hivatkozási alapul szolgált döntések meghozatalához, és nem kötődött szorosan az írott, kodifikált joghoz. Ahogyan arra a szerzők rámutatnak, a *simni* fordítha-

¹¹ A Joseont megelőző dinasztia, amely 918–1392 között volt hatalmon. Koreai átírással: 고려.

¹² Barbár jogok alatt a könyv a környező törzsi társadalmak jogi szabályait érti, ideértve a mandzsu és a mongol törzseket.

¹³ Kínai átírással: 條例. Tükörfordításban rendelet, ugyanakkor ebben az összefüggésben a *Wenxing tiaoli* értendő alatta, azaz a kódex kiegészítéséül szolgáló precedensértékű esetek kötetbe rendezett kiadványa.

¹⁴ A kínai jogban ezeket az eseteket a *shili* (事例), azaz esetek címszó alatt, míg a koreai jogban a *simnirok* (심니록 / 審理錄 = shēnlǐ lù = tárgyalási jegyzőkönyv), azaz a *simni* eljárások jegyzőkönyvei címszó alatt találjuk.

tó egyfajta racionalitásnak a vizsgálat során, azaz tekinthető egyfajta ratio decidendinek, vagyis olyan észszerű elemnek, ami lehetővé teszi a bírák számára, hogy az adott esetre fókuszáljanak és az eset jogilag fontos elemeit helyezték a vizsgálat középpontjába. Míg a *shili* önmagában nem jelentett hivatkozási alapot, csak a *tiaoli* mint a *shili* rendszerezett, kodifikált változata állt a jogalkotók rendelkezésére, addig a koreai *simnirok* esetében a jogalkalmazók szabad kezet kaptak az egyedi döntések jegyzőkönyveire hivatkozás terén. Ebből adódóan a koreai eseti döntések kevésbé voltak rendszerezettek és koherensek, mint a korabeli kínaiak, sőt olykor ellentmondásosak is, ugyanakkor egyúttal jobban fókuszáltak az adott egyedi esetre, és nagyobb teret adtak a bírói mérlegelésnek. Ezt követően a fejezet röviden felvázolja a barbár jogok lehetséges hatásait a koreai jogra, először a mongol Yuan dinasztiát (1300-as évek), majd a mandzsu Qing dinasztiát (1600–1800-as évek) vizsgálva. A szerzők sikeresen mutatják be, hogy a Joseon kori jogalkotás a korábban feltételezettekkel ellentétben jóval több és komplexebb mint a Ming kori Kína jogalkotásának átvétele és alkalmazása a koreai környezetben. Valójában a korabeli koreai jog az itt bemutatott kutatások alapján nem sorolható egyértelműen az írott jogok közé, hanem egy érdekes átmenetet jelent a precedensjogi angolszász és az írott kontinentális jogi gondolkodás között. Nem kérdőjelezi meg a kínai jog erős hatását, ugyanakkor egy olyan aspektusát is megmutatják a koreai jognak, amit eddig nem igazán láthattunk. Valójában Korea már korai jogtörténete során is azt a jogalkotási módszert követte, amit később a 20. század során is, azaz a kínai jogot mintaként használta saját céljaira, a szükséges helyeken attól eltérve. Az egyik érdekes eltérés, amire a szerzők felhívják a figyelmet, hogy míg a kínai jogalkotás a 14. századtól kezdve tudatosan elválasztotta az adminisztratív és a büntetőjogot jogalkotásában, külön kódexet alkotva, addig a koreai jogalkotás ezt az elválasztást csak elméletben tette meg, gyakorlatban vegyítették a két szabályozást. Másik érdekesség, hogy míg a *Ming Lü* Kínában a büntetőjog egyedüli forrását jelentette, addig a koreai jogalkalmazók sokkal erőteljesebben támaszkodtak a helyi precedensekre, és a kódex pusztán háttérszabályként szolgált, még ha az egyik legjelentősebb volt is. Kiemelendő még a függelék, amely hasznos kiegészítő adatokkal szolgál a kor iránt érdeklődők számára, egyrészt a jogi rendelkezések körforgását bemutató folyamatábrával, amely jelzi a hatás irányát és a jogi rendelkezések keletkezésének időpontját, másrészt a nevek latin és kínai megfelelőinek listájával.

A *Frédéric Constant* által írt harmadik fejezet a jog és a jogtudomány körforgását vizsgálja Koreában és Kínában az emberölésekért kiszabott büntetések, főként a halálbüntetések kapcsán, ami kiválóan illeszkedik a kínai jog és más jogok interakcióját vizsgáló összehasonlító kutatásába. A korábbi fejezet gondolatát viszi tovább a szerző, és a büntetőjogra koncentrálva a halálbüntetések kiszabására irányuló eljárásokat vizsgálja a konfucionalizmus filozófiai hatásából kiindulva, különös tekintettel az ilyen esetekre a koreai jogban gyakran biztosított bírósági felülvizsgálati jogra. Ezzel a korábbi fejezetben röviden bemutatott *simni* eljárások és azok jegyzőkönyvének, a *simnirok*nak a részletesebb vizsgálata valósul meg. Leírása alapján a konfucionalizmus ideológiája szolgált iránymutatásul a kínai jog értelmezéséhez,

ennek megfelelően emberölés esetében a főszabály az volt, hogy aki ölt, az megölettetik.¹⁵ A szerző leírja, hogy ezt a szabályt az i. e. 202–195 között uralkodó Gaozu császárhoz szokás visszavezetni, mindazonáltal párhuzamba vonható az ősi jogrendszerekben gyakran alkalmazott szemet szemért, fogat fogért elvvel, amely azonban a konfucionalizmus eszmevilágát általánosságban egyáltalán nem jellemezte.¹⁶ Talán ennek is köszönhető, hogy a koreai királyok és bírák gyakran utaltak egyedi körülményekre ezekben az esetekben, amikor az élet és halál kérdése volt a tét. *Kim* a bevezetőben kiemeli, hogy habár az igazságosság megtorló és egyenlőségre törekvő fogalmának eszméje mindvégig erős volt, a királyok gyakran vettek figyelembe enyhítő körülményeket a halálbüntetés elkerülése érdekében.¹⁷ A koreai bíraskodás így gyakran élt a kínai jog független jogértelmezésének eszközével, ami azonban nem jelentette a legalitás eszméjének figyelmen kívül hagyását, így például az egyik korabeli jelentős befolyással rendelkező magisztrátus, Chong Yagyong arra biztatta a többi magisztrátust, hogy legyenek hűek mindenekfelett a jogi szabályokhoz. A vizsgálat alapját a *Simnirok*-ban található halálbüntetéssel büntethető esetekben elvégzett felülvizsgálatok adták. Ezen ügyekben gyakori volt a felülvizsgálat, minthogy a kínai *Tanglü shuyival* átvételre került az a rendelkezés, miszerint az emberölés minden esetére halálbüntetés alkalmazandó, amit a bírák nem szívesen alkalmaztak ártó szándék hiányában, és így a felülvizsgálat gyakran mentő körülmények feltárására irányult. Mindemellett a bűncselekmény megítélése kapcsán a szándék feltárása gyakran jelentett problémát, különösen beismerő vallomás hiányában. A *simnirok* eljárások gyakran egyensúlyba helyezték az elkövető és az áldozat életét, és a király ilyenkor azt vizsgálta, hogy a támadás elég komoly volt-e ahhoz, hogy a támadó életét elvegyék büntetésül. A király számos alkalommal kiemelte e szövegekben, hogy ha bármiféle kétely áll fenn a bűnösség kapcsán, akkor halálbüntetés nem adható, mivel ez újabb igazságtalansághoz vezet, amiért viszont már a király lenne felelős. Az esetek gyakran vizsgálták emellett az áldozat által elszenvedett kint, és hogy az elkövető halála mennyiben engesztelné ki az áldozat lelkét, továbbá kettőjük kapcsolatát. Ez erősen köthető a konfucionalizmus eszméjéhez, amely az emberi élet folytonosságában, a jó tettek javadalmazásában, és a rossz tettek méltó büntetésében hisz, így a bírónak is jobb, ha megspórolja az elkövető életét, ezzel előnyöket szerezve végzete jobbítására. A fejezet a konfucionalizmus felől közelítve bemutatja, hogy a két jogi rendszer hasonló megoldásokat alkalmazott az írott jog korrigálására az emberölésekért járó büntetés megítélése esetében, ugyanakkor e hasonló joggyakorlat egy saját értelmezés eredménye a két rendszerben, ahol az értelmezés ilyen közeli volta a közös filozófiai alapokra is visszavezethető. Mindemellett a kínai Qing uralkodók jóval szabadabb kézzel bántak a halálbüntetések kiszabásával, míg a koreai felülvizsgálati rendszer számos tényező kiegészítő vizsgálatával csak a legsúlyosabb

¹⁵ Koreai eredeti: sarinja salhae (살인자 살해).

¹⁶ Vö.: talioelv Hammurapi törvényoszlopán.

¹⁷ „Principal of requital for life as the idea of a retributive and egalitarian conception of justice” p. 8.

esetekben tartotta alkalmazhatónak a halálbüntetést mint az emberi élet elvételére irányuló visszafordíthatatlan döntést.

A negyedik fejezetben *Anders Karlsson* a konfucionalizmus ideológiája és a jogi fejlődés közötti összefüggéseket vizsgálja a Joseon-kori Koreában, a 18. századi Yongjo és Chongjo uralkodására fókuszálva. Meglátása szerint a koreai jogtörténet nem a mindent átható konfucionalizmus szemszögéből vizsgálendő, hanem ezen eszmék sokkal inkább az állam által alkalmazott eszköznek tekinthetőek, ahol az állam döntéseit a politikai szükségletek és követelmények befolyásolták. A jogi eljárást a konfucionalizmus mögé tekintve vizsgálta, az aktuális eljárások logikáját követve. Az utolsó fejezet ezzel egy szemléletmódváltáson megy át. Míg az első két fejezet a konfucionalizmus jogra és jogrendszerre gyakorolt hatásait vizsgálta, addig ez a fejezet a konfucionalizmusra nem egy, a jogot befolyásoló tényezőként tekint a jogalakítás során, hanem a hatalom kezében lévő egyik eszközként, amely hatásosnak bizonyult bizonyos célok elérésére. Ez elsőre ellentmondásosnak tűnhet, ugyanakkor a könyvet olvasva inkább a hatalom hozzáállásában bekövetkezett változásoként érzékelhető a konfucionalizmus eszközzé válása a 18. századra.

A három rész érzékelteti, hogy a Joseon-kori Korea a jog szupremáciájának elkötelezett híve volt, a jogi elit a jogi rend megőrzését tekintette az igazságosság eléréséhez vezető legmegfelelőbb eszköznek. A formalizált és ezáltal stabilitást és folytonosságot biztosító kodifikáció jelentette a jogi alapot, ugyanakkor ennek megőrzése a jogértelmezést is magába foglalta, amit a korabeli jogalkalmazók óvatosan, ugyanakkor kreatívan alkalmaztak a legalitás elvének megtartása mellett.

A könyv második nagyobb szerkezeti egysége a japán kolonizáció időszakában bekövetkezett változásokat vizsgálja. A szerzők már a bevezetőben jelzik, hogy a koreai jogtörténet egyik legnagyobb dilemmája ez a korszak, minthogy a modern jogrendszer és az egyéni jogok és szabadságok védelmének kialakítása együtt járt a nemzeti függetlenség elvesztésével, hiszen a jogi modernizáció a kolonizációs politika integráns eleme volt.

Az ötödik fejezetben *Noriko Kokubun* a koreai alkotmányosság gondolatának felemelkedését vizsgálja az 1875 és 1945 közötti időszakban. *Noriko* a Nagoya Egyetem professzora, akinek kutatási területe az alkotmányosság gondolatának kelet-ázsiai összehasonlító vizsgálata.¹⁸ A fejezet először röviden bemutatja azt a történelmi és ideológiai keretet, amiben elfogadottá vált a nyugati államelmélet és alkotmányos gondolkodás átvétele, először Japánban a természetjogi gondolkodás átvételével német hatásra, majd Koreában a német jogi pozitívizmus hatására. Megvizsgálja, hogy a korai 20. századi koreai és japán jogtudósok hogyan ragadták meg a nemzetközi jog és a természetjog korabeli eszméit, és ezek az irányzatok hogyan befolyásolták a konfucionalizmus jogi tradíciójának beolvasztását a modern civilizáció keretei közé. Ennek eszköze volt az 1940-es évek Koreájában az ún. *Samgyun*

¹⁸ Kutatásának kiemelt területe a Meiji alkotmány, és egyik legjelentősebb műve is ehhez kapcsolódik: *Die Bedeutung der deutschen für die japanische Staatslehre unter der Meiji-Verfassung* (1993).

*juui*¹⁹ rendszer, azaz az egyenlőség három princípiuma. A három elv, a teljes egyenlőség 1. az individuumok, az etnikai csoportok és államok között, 2. a hatalom, jólét és intelligencia között – nevezetesen a politika, gazdaság és oktatás között – és 3. azon feltételek esetében, amelyek között a fenti elemek realizálódnak. A rendszer maga az etnikai nacionalizmus talaján nyugodott, ami tükröződött az alkotmány szövegezésében is. Ezen eszmék *Kokubun* megállapítása szerint hatásos eszköznek bizonyultak a gazdasági fejlődés elősegítésére, és ezzel hozzájárultak a politikai szabadság és az emberi jogok teljes biztosításához. Az alkotmányozás a japán kolonizáció időszakában a kormány száműzetése alatt folyt, így ki volt téve az eszmék csatározásának afelett, hogy a nemzeti függetlenség és jólét hogyan lenne elérhető. Mindezeket figyelembe véve az adott kor politikai környezete nem kifejezetten kedvezett az alkotmányozásnak, a fejezetben megjelenő források mégis azt mutatják, hogy az alkotmányosság eszméje már a kolonizáció időszakában is áthatotta a jogalkotást, még ha a szabadságjogok modern értelemben vett katalógusa nem is jelent meg, tekintettel a japán politika célkitűzéseire.

Marie Seong-Hak Kim a hatodik fejezetben az alkotmányos gondolkodás megjelenésének és a kolonizáló hatalom törekvéseinek összefüggéseit veszi górcső alá, arra a kérdésre keresve a választ, hogy létezik-e jó kolonizált jog. Mint ahogyan erre maga a szerző is rámutat, ez egy igen ellentmondásos kérdés, hiszen a kolonizált terület saját joga háttérbe kerül, és a kolonizáló állam joga kerül alkalmazásra, aminek általában egy meglehetősen negatív konnotációja van. A korabeli Koreában a jogi rendszer a kolonizáló hatalom érdekei mentén került kialakításra, és a bírák nagy része is a kolonizáló Japán jogtudorai közül került ki, a koreai emberek folyamatos bizalmatlanságának kitéve. A szerző vizsgálatai alapján ennek ellenére magas szintű jogi tudományos tevékenység folyt, különösen a polgári jog területén, ahol a kolonizáló hatalom jogtudósai egy sajátos jogalkotó tevékenységet folytattak. Ennek a célja a speciális koreai szokások és a konfucionalizmus tradicionális talaján álló koreai jog közelítése volt a modern japán joghoz. A fejezet összehasonlítja a holland kelet-indiai kolonizációs politikát a Joseon területén megvalósult japán kolonizációval. Az előbbi egy, a helyi kultúrát, szokásokat és jogi értékeket nagymértékben elismerő, míg az utóbbi egy erőskezü attitűdöt követett, és a szerző kutatásai szerint ez a különbség fontos következményekkel járt a kolonizációt követő fejlődésre Indonéziában, Tajvanon és Dél-Koreában. A szerző forrásokkal alátámasztva bemutatja, hogy a koreai jogrendszer, eltérően a többi vizsgált kolonizált térség jogától, már a japán megszállás előtt egy magasan fejlett, kodifikált jog volt, és ez az eltérés a megszállók hozzáállását is nagymértékben befolyásolta. A szerző rámutat arra, hogy a japán kolonizáció pozitív hatásának tekinthető mindenképp a koreai jog modernizációs folyamatainak elindítása, továbbá a kolonizált jog alkalmazásának tapasztalatai komoly szerepet játszottak a mai fejlett jogi gondolkodás és jogrendszer kialakulásában. Kiemeli ugyanakkor, hogy a modern jogfejlődés korlátját is jelentette egyúttal a ko-

¹⁹ Koreai átírással: 삼균주의, kínaival: 三均主義.

lonizált jog, mivel Japán megvonta a kolonizált területektől a modern jogrendszerek egyik legalapvetőbb elemét, az alkotmányos jogokat, amelyek nélkül a modern jogfejlődés nem képzelhető el. A cím kiválóan rámutat a kolonizált jog megítélésének visszas természetére, hiszen mindamelllett, hogy egy modern joggal rendelkező kolonizáló hatalom módosításai a kolonizált területek jogában számos pozitív hatással járhatnak, a kolonizáció fogalma önmagában kizárja egy modern rendszer egyik legfontosabb elemét, az adott területnek és állampolgárainak szabadságát, az alkotmányos alapjogok széles körű garantálását.

A hetedik fejezetben *Samuel Guex* a legalitás és a legitimitáció fogalmát vizsgálja a koreai–japán annexiós egyezmények keretei között, kitérve az egyezmény eltérő megítélésének mai napig kiható politikai hatásaira a két ország diplomáciai viszonya tekintetében. Vizsgálatai azt mutatják, hogy az 1990-es években kiújult viták az 1910-ben aláírt annexiós egyezmények jogi érvényessége kapcsán a mai napig megnehezítik a két ország kapcsolatának fejlődését. Álláspontja szerint e viták valójában inkább a legitimitáció kérdését feszegetik, mint a legalitást. A szerződéseket jogi értelemben jogszerűen kötötték meg mindkét fél aláírásával, azonban ahogyan arra a szerző kiválóan rámutat, nem szabad megfeledkezni az akkori politikai, történelmi körülményekről és a nemzetközi jog akkori állapotáról, amely a kolonizációt, ha nem is támogatta, de elfogadta. Ennek tükrében a mai viszonyok között, ha ezen egyezményeknek a jogszerűsége nem is vonható kétségbe, a legitimitáció kérdése vitatott lehet, ami felveti a kompenzáció vagy legalábbis a japán részről történő valamilyen fokú elismerés szükségességét. A szerző kimutatja, hogy a feleknek a történelem e máig ható időszakán való túllépéséhez mindenképpen szükséges lenne annak megértése, hogy habár az annexiós egyezmények jogi dokumentumok, azok szigorú, jogtechnikai értelmezése nem feltétlenül vezet megfelelő eredményre. Olykor a jog pusztá értelmezése jogtalansághoz vezethet, egy hasonlattal élve, valaha a rabszolgaság is elfogadott és jogszerű volt. A történelmen felülemelkedni a hibák elismerésével és elfogadásával lehetséges. A tanulmány jóval messzebbre megy, mint az egyezmények pusztá értékelése, és a pusztá jogtechnikai elemzésen túllépve a jogszerűséget a történelem, a korabeli társadalmi szerkezet és a nemzetközi jog akkori állapotának viszonylatában értelmezi, ezzel az egyezményeknek egy összetett, kontextusba helyezett értékelését adva.

A könyv harmadik nagyobb szerkezeti egysége az alkotmányosság kérdéskörére fókuszál, kapcsolódva a *Noriko Kokubun* által megkezdett gondolatmenethez, túllépve a japán kolonizáció időszakán. Az 1945-ös japán függetlenséget követően az ország két részre lett osztva, és a harmadik fejezet a demokratikus állam modelljét követő Koreai Köztársaságot vizsgálja, ahol az alkotmány 1948-as kihirdetését követően a konfucionalizmus és a kolonizáció eszméje összekeveredett az alkotmányosság elvével, és a jogalkotók ebben a környezetben törekedtek egy globalizált jogi keretrendszer kialakítására. A szerzők a jogi reformokat a jog és a jogi intézményrendszer változásainak követésével mutatják be, figyelemmel a megváltozott történelmi és politikai körülményekre.

A nyolcadik fejezetben *Joonyoung Moon*, a Busan Nemzeti Egyetem professzora²⁰ a fel-szabadulást követő első alkotmányt és az első polgári törvénykönyvet vizsgálja a modern jog felé vezető reformok bemutatása céljából. Moon már az elején jelzi, hogy az 1948-as alkotmány megalkotása egy vitatott téma a koreai jog- és politikátörténetben mind a mai napig. Megalkotásának ténye egy relatív nagy előrelépésnek tekinthető, ugyanakkor a kolonizált jog továbbélése is megfigyelhető benne, ami számos kritikát kapott. A szerző az 1948-as alkotmány és az 1958-as első polgári törvénykönyv megalkotását bemutatva rávilágít arra, hogy a versengő eszmék viharában is törekedtek arra a jogalkotók, hogy olyan, a koreai nemzethez hű jogot és intézményeket alkossanak, amelyek képesek a születő törékeny, ugyanakkor ambíciózus államban fennmaradni, figyelembe véve az élő jogot, amiben a koreai szokásjog mellett a kolonizált jog elemei is erősen jelen voltak.²¹ A szerző szerint habár a japán polgári jog és jogelmélet erős hatással volt a polgári jogra, ez önmagában nem kritizálható, hiszen ezt az időszakot megelőzően nem létezett koreai polgári törvénykönyv, ami alapul szolgálhatott volna a kodifikációhoz. Megállapításai szerint a kodifikáció eredményeként létrejött törvénykönyv a vizsgált részek alapján hűen tükrözte a koreai társadalmi valóságot és az akkori szükségleteket, ezzel elszakadva a japán mintától, és lehetővé téve egy igazán koreai rendszer létrejöttét az idő előrehaladtával.

Justine Guichard a kilencedik fejezetben a jogfejlődés következő szakaszára fókuszál, az 1978-as alkotmány kihirdetését követő időszakra, ami erőteljes változásokat hozott az alkotmányosság és az alkotmánybíróság tekintetében. Vizsgálatának központi eleme a koreai alkotmánybíróság szerepe a demokratikus átalakulásban. A jog változását bírósági eseteken keresztül vizsgálja, elemezve, hogy a bíróság döntéseivel hogyan segítette elő az autoriter rendszer demokratikus átalakulását. *Guichard* kiemeli, hogy a jogi hagyomány keveset változott az 1948-as alkotmánnyal megvalósított demokratizálódás ellenére, figyelemmel arra, hogy a demokratizálódást egy sajátos nacionalista eszme kísérte, ami egy mélyről fakadó antikommunista érzületre épült, kiegészülve a közérdeket erősen védő biztonsági rendelkezésekkel, amelyek az államellenes ideológiák és tevékenységek erőteljes büntetését célozták, ezzel kizárva bármiféle alkotmányossági panaszt. Ez az 1978-as új, liberális alkotmány kihirdetésével, amely bevezette az állampolgárok által közvetlenül benyújtható alkotmányossági panasz intézményét, megváltozott. A rendszer további fejlődését nagyban elősegítette a politikai rendszer 1987-es átalakulása, amely az alkotmánybíróság szerepét tovább növelte. Az esetjog bemutatásával a szerző illusztrálja az átalakuló állam alkotmánybíróságának dilemmáját, az alkotmányos rend definiálása és egyúttal megvédése közötti paradoxont, és hogy az autoriter rendszer hagyatékait hogyan próbálta felszámolni több kevesebb sikerrel a bíróság az egyes esetek eldöntésével. Ahogyan azt *Choe* kiemeli recenziójában, ez a két

²⁰ A modern Korea jogtörténetének kutatója. Egyik kiemelendő műve: A bíróságok és az ügyészség megszületése: a bíróságok történeteként vizsgált (olvasott) Koreai Köztársaság (법원과 검찰의 탄생: 사법의 역사로 읽는 대한민국).

²¹ Bevezető, p. 12.

fejezet kiválóan rávilágít az alkotmánybíróság megkülönböztető szerepére más kelet-ázsiai országokkal szemben, mindezt az esetjog széles körű feldolgozásával.²²

A tizedik fejezetben *Tom Ginsburg*²³ Korea és az északkelet-ázsiai jogi rendszerek reformját vizsgálja. A posztdemokratikus fejlődést történelmi és földrajzi összehasonlításban mutatja be, összekapcsolt jogi intézmények között vonva párhuzamot Japánban, Koreában és Tajvanon a Meiji-érától kezdődően. Feltevése szerint az 1990-es évek közepétől kezdődően a diplomát adó jogi iskolák létrehozása, a büntetőjogban az esküdtbíráskodás bevezetése és a közjog változásai az északkelet-ázsiai régióban a kormányzati modell változását jelezték, amely a szigorúan vett eljárási legitimitáció modelljéről elmozdult a részvételi legitimitáción alapuló modell felé. A 20. század nagy részében a koreai, japán és tajvani növekedést a Meiji által inspirált államfejlődési modell táplálta, viszont az 1990-es évek kezdetén ez a modell elavulttá vált, a kormányzatokat innentől már sokkal inkább a köz bevonásának látszata érdekelte, arra alapozták legitimitációjukat.²⁴ A szerző elemzi, hogy a közjog egyes változásainak köszönhetően az állampolgároknak sokkal szélesebb lehetőségük nyílik adminisztratív döntések felülvizsgálatára, és ezáltal a jogalkotás nyitottabbá, a megalkotott jogszabályok kommunikációja az állampolgárok felé átláthatóbbá vált, ami a közigazgatás ellenőrzését is hatékonyabbá tette.

A szerzők végkövetkeztetése szerint Korea a külföldi jogok megoldásainak és intézményeinek átvétele mellett is képes volt egy olyan jogrendszert kialakítani, amely saját szükségleteinek megfelel, és sok szempontból eredeti jogának egy kifinomult változatát testesíti meg. Mindemellett e rendszer potenciált mutat arra, hogy egy olyan új modellt változzon, amely más országok számára könnyebben adaptálható. A felvonultatott primer és szekunder források a szerzők végkövetkeztetését látszanak alátámasztani, kiválóan bemutatva, hogy a „kölcsonzótt” elemek sajátos módon épültek be a koreai jogrendszerbe, ami megfelelő alapot szolgáltatott a széles körű társadalmi elfogadásra. A könyv ígéretéhez híven egy komplex, széles spektrumú képet ad a koreai jogfejlődésről, azt társadalmi, politikai és történelmi keretekbe helyezve. A tanulmányok a jogi kutatás és összehasonlítás módszertana mellett bőkezűen éltek a történelmi kutatás módszertanával is, egyúttal az ország történelmi fejlődéséről is képet adva az olvasóknak. A fejezeteket egy töretlen történelmi ívbe rendezték, ami segíti az összetett folyamatok és azok rövid, illetve hosszú távú hatásainak megértését. Habár számos, a világ minden tájáról érkező szerző közreműködésének eredménye a mű, ez az olvasás során egyáltalán nem tükröződik, a kiváló szerkesztői munka eredményeként a könyv logikai íve töretlen. Kiemelendő a források bőkezű hivatkozása is, aminek a nyelvi

²² *Choe*: i. m. (6).

²³ A University of Chicago professzora, szakterülete Kelet-Ázsia a nemzetközi és összehasonlító alkotmányoktan keretei között. Az Amerikai Művészeti és Tudományos Akadémia tagja. Műve: *Korean Legal Reform* (2004).

²⁴ P. 234.

korlátok sem jelentik akadályát, hiszen a kínai, koreai és japán források és szakirodalom mellett számos nyugati (európai és amerikai) forrásra is hivatkoznak a szerzők.

A könyv a jogtörténet egy olyan, a külsődleges hatásokat is értékelő, összetett bemutatását adja, ami alkalmassá teszi arra, hogy mindazok is megértsék a folyamatokat, akiknek egyébként nincs széles körű ismeretük a kelet-ázsiai térség történelméről és jogi fejlődéséről. Mindezzel együtt a jogtörténet kutatóinak is számos újdonsággal szolgálhat, tekintettel az eddig az angol szakirodalomban kevésbé megjelent eredeti kínai és koreai jogi források részletes bemutatására és elemzésére, beleértve a korabeli joggyakorlat vizsgálatát is. Utóbbi esetében a fellelhető, elsősorban büntető jogesetek mellett gyakran hivatkozik a kódexek szövegeit értelmező kiadványokra is,²⁵ amelyek valójában precedensértékűnek tekinthető jogeseteket tartalmaznak, és a kódex szövegének értelmezésére, továbbfejlesztésére szolgáltak. A szerzők ezzel a bevezetőben kitűzött célt maradéktalanul megvalósították, bemutatva a korabeli joggyakorlat elemzésén keresztül, hogy a koreai jognak igenis van egy sajátos, máig élő szelleme, amely az átvett jogi elemeken keresztül is áthat, még a konfucionalizmus tagadhatatlan hatását figyelembe véve is. A korai koreai és az északkelet-ázsiai térség jogfejlődését általában erősen áthatotta a konfucionalizmus a források alapján, létrehozva egy közös nevezőt, ami valóban sok szempontból hasonlónak mondható a *ius commune* európai jogfejlődésben játszott szerepéhez, még ha a konfucionalizmusra nem is szokás elsősorban jogi eszmerendszerként gondolni. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az erős hatás ellenére a térség államainak jogfejlődése meglehetősen eltérő képet mutat, amit az emberölési ügyek büntetéskiszabása tükröz legerősebben. Összességében a könyv jól megszerkesztett, a bevezetőben kitűzött célokat maradéktalanul megvalósítja, és számos olyan forrást mutat be a jogalkotás és a joggyakorlat köréből, ami az angol szakirodalomban eddig nem vagy kevésbé volt elérhető. A szerzők eltérő háttere és kutatási érdeklődése lehetővé teszi az összetett folyamatok megértését, hiszen a jogtörténészek mellett politológusok és történészek is vannak a közöttük. A hangsúly a vizsgálat során a régebbi időszak tekintetében eltolódik a büntetőjog irányába, így a kutatás érdekes kiegészítését adná a polgári, illetve adminisztratív joggyakorlat részletesebb feltárása is a korai Joseon-korszakból. Ennek gátját jelentheti, hogy a joggyakorlat vizsgálatát elsősorban a *simnirok*ban fennmaradt esetek tették lehetővé, és a jogi tévedések elkerülésére létesített felülvizsgálati eljárás a források alapján gyakoribb volt a fővesztéssel büntethető tettek esetében, minthogy a tévedés ezen esetekben visszafordíthatatlan eredménnyel járt. A könyv szakmaisága mellett is olvasmányos, ebből adódóan a keleti jogtörténet kutatói mellett javasolt mindazok számára is, akik szeretnének többet megtudni a térség jogtörténetéről egy szélesebb kontextusba helyezve, a térség történelme és a korabeli politika összefüggéseiben.

Timár Adrienn

²⁵ Értve ezalatt a Wenxing tiaoli (問刑條例) és a Simnirok(심리록) szövegeit.